

De verbeelding van oorlog

Oorlogstrips gebruiken in de les

Als het om het verstrippen van historische gebeurtenissen gaat, is oorlog een sterke inspiratiebron. In Nederland gaat het vaak over de Tweede Wereldoorlog, maar over de grenzen heen inspireert ook de Grote Oorlog en bijvoorbeeld de burgeroorlog in voormalig Joegoslavië tot ballon- of andere strips. Wanneer nu eens niet uit wordt gegaan van een klassikale behandeling van de Tweede Wereldoorlog met Eric Heuvels *De Ontdekking*, *De Zoektocht* of *De Terugkeer*, hoe zou je de zee van oorlogstrips kunnen gebruiken in de les? Een verkenning aan de hand van op dit moment in de handel verkrijgbare oorlogstrips.

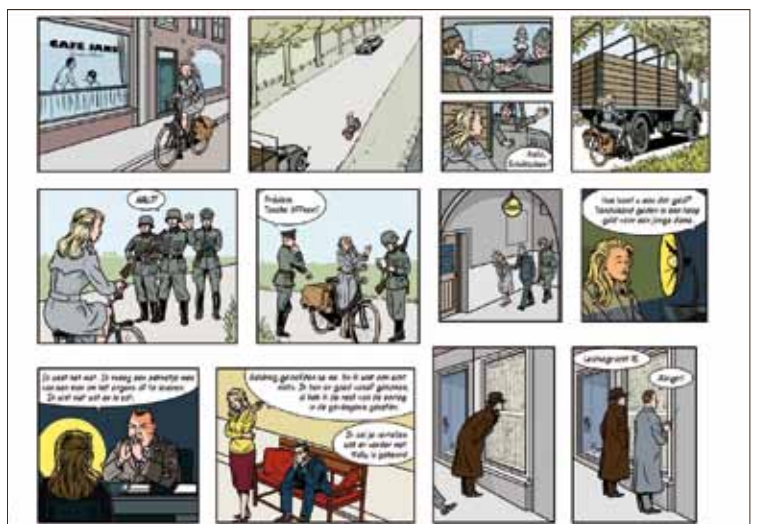
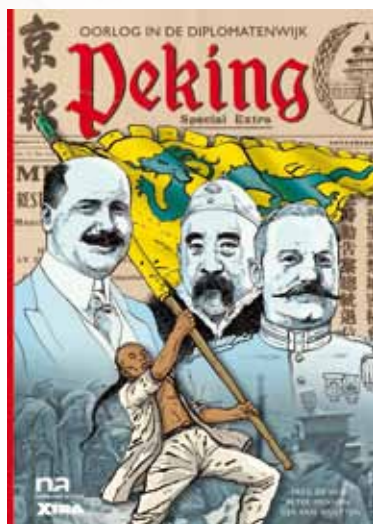
Ger Jan Onrust
is sectordirecteur
onderwijs op het
Sintermeerten-
college in Heerlen.

Oorlog heeft vele aspecten. Het gaat om gevechtshandelingen, verzet, adaptatie, collaboratie, vervolging, heldendom, lafheid, spionage, et cetera. Het gaat ook om soldaten en burgers, mannen en vrouwen, jongeren en ouderen, (vermeende) vrienden en (vermeende) vijanden, daders en slachtoffers. Al deze zaken komen voor in strips. De beeldverhalen gaan over overbekende gebeurtenissen als de Slag om Arnhem, de loopgravenoorlog, het vallen van de atoombom, Jodenvervolging of het verblijf in een Jappenkamp. Ook minder bekende zaken zijn onderwerp van recente strips, zoals de ontsnapping van op transport gestelde Belgische Joden (Beroy & Toussaint, *Het konvooi*), Nederlandse diplomatie in Peking, de Armeense genocide, Russische spionage in Tokio (Isabel Kreitz, *De meesterspion. Stalins ogen in Tokio*), de financiering van het verzet (online strip, zie www.walravenvanhall.nl) en de revanchistische daden van de Joodse Brigade kort na de Tweede Wereldoorlog (Marvano, *De joodse brigade*).

Voorstelling maken

Strips hebben als voordeel dat vrijwel alles verbeeld kan worden. Daar waar bronnen ontbreken, kan toch een voorstelling worden gemaakt. Bronnen kunnen vermengd en direct verbeeld worden in het verhaal. Een van de meest recente voorbeelden hiervan is *Peking, Oorlog in de diplomatenwijk*, waarin stripmaker Fred de Heij een eeuw oude documenten uit het Nationaal Archief heeft vermengd in een zo getrouw mogelijk verhaal over de Nederlandse diplomatie als neutrale natie, dat de belangen van Duitsland behartigd. Deze strip is zo realistisch mogelijk, in andere strips voert symboliek de boventoon. Zo toont *Medz Yeghern, het grote kwaad* onbarmhartig op de kaft drie op de kop hangende mannen met boven op de brug zes in het gelid staande Arabische militairen. Rode spatten op de voorplaat maken de verbeelding compleet. De sobere strip is een aanklacht tegen de Ottomaanse vervolging van de Armeniërs. In het beeldverhaal (geen strip) *De kleuren van het getto* is

Links: *Peking, Oorlog in de diplomatenwijk* (2014).
Rechts: *Het verhaal van Wally van Hall* (2010), www.walravenvanhall.nl.

Fragment uit
'Slag om Arnhem'
van Hennie Vaessen.

het soms het ontbreken van een tekening dat de uitzichtloze positie van de Joden in het getto van Warschau weergeeft. En dan is er natuurlijk *Maus*, nog steeds dé maat waartegen alle historische graphic novels afgemeten moeten worden: de symboliek van de Joden als muizen, de Duitsers als katten, de Polen als varkens is nog steeds niet overtroffen, ook niet door maker Art Spiegelman zelf.

Hoe kan je al deze boeken gebruiken in de les, zonder dat er sprake hoeft te zijn van klassensets? Leerlingen kunnen (delen van) strips lezen en de inhoud afzetten tegen hun eigen geschiedenisboek. In hoeverre klopt het in het beeldverhaal geschetste beeld met het beeld in de methode? Waar vult de strip de methode aan? Welke 'onbekende' verhalen worden in de strip aangesneden? Waar gaat de strip te ver? Deze manier van werken maakt het mogelijk om ook minder realistische strips aan leerlingen te geven. Zo worden in *Haas* voortdurend onverantwoorde risico's genomen door de Brabantse verzetslieden. Ook de avonturenserie rond *Bud Broadway*, de strip waarmee Eric Heuvel naam maakte als WO II-verstripper, kan worden gebruikt. Zelfs *Captain America* en andere actieheldenstrips kunnen aan leerlingen worden gegeven.

Realistisch

Meer realistische strips zijn de driedelige serie *Slag om Arnhem* van Hennie Vaessen. Nu deze serie compleet is, richt Vaessen zich op de slag op de Grebbeberg. De realistische strips van uitgeverij Silvester, zoals *De laatste vlucht* (met onder meer een kamikaze-verhaal) en de tot drie delen uitgroeïende serie *De hel van het Oostfront* (grafisch overweldigend) zullen geïnteresseerde lezers krijgen. Overweldigend zijn ook de boeken van Keiji Nagazawa en Jacques

Meer tips

Over de oorlog in Indië is een van de betere Nederlandse graphic novels gepubliceerd, namelijk *Rampokan*, van Peter van Dongen. Charles Burki tekende in *Achter de Kawat* zijn verblijf in het Jappenkamp, de schipbreuk toen zijn schip door Amerikanen werd getorpedeerd en hoe hij de atoombom op Nagasaki overleefde. Erik de Graaf maakte *Scherven*, een noodlottige geschiedenis uit de meidagen van 1940. Het dagelijkse leven van een Amerikaanse soldaat tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog heeft Emmanuel Guibert opgetekend in *De oorlog van Alan* (drie delen). Over de rol van vrouwen in de oorlog zijn vorig jaar twee strips verschenen: *Elsie en Mairi*, *Engelen van Flanders Fields*, over vrijwillige Britse verpleegsters en *Oorlogsvrouwen*, vier heldinnenverhalen. Het eerste boek is van Eerste Wereldoorlogspecialist Ivan Petrus Adriaenssens, die eerder het zeer fraaie *Afspraak in Nieuwpoort* publiceerde.

Tardi. Tardi is dé verstripper van de loopgraavenoorlog. Met zijn grauwe, zeer kenmerkende strips weet hij de verschrikkingen van de oorlog aan het westfront op indrukwekkende wijze tot leven te brengen. Tardi heeft overigens de krijgsgevangenschap van zijn vader in de Tweede Wereldoorlog in *Ik René Tardi krijgsgevangene in Stalag IIB* geboekstaafd. Nagazawa laat zijn alter ego Gen de verschrikkingen van het leven na de val van de atoombom ondergaan. De negendelige manga (deel zes is recent in het Nederlands uitgegeven) is verfilmd en op YouTube te zien. Bij het ontbreken van filmmateriaal over de uitwerking van een atoombom is het deel (fragment 4) waarin dit wordt getoond wellicht het meest realistische beeld van de directe gevolgen van de bom. ■

Op de *Kleio*-site staat een uitgebreid artikel over het educatieve gebruik van strips met links en een titellijst van bruikbare graphic novels. Dit artikel is te vinden op <http://www.vgnkleio.nl/kleio/2011/10/26/lijst-van-historische-graphic-novels>.

